

Poradenská služba

Školská profesní orientace

Rudolf Kohoutek

V praxi osvědčený pedagogicko-psychologický poradenský postup při orientaci na volbu povolání (studia) si můžeme ilustrovat na typické kazuistice chlapce s rozštěpem rtu a patra, vyšetřovaného v Pedagogicko-psychologické poradně města Brna.

I. Základní údaje

Základní škola nás požádala o psychologické vyšetření 15letého chlapce Jaroslava X., který končil základní školu, kvůli poradě při volbě povolání a studia. Jeho 45letá matka byla vyučená dámská krejčová, t. č. byla v domácnosti; jeho 47letý otec byl soustružníkem kovů. Dítě bylo manželské a vlastní. Informátorem o těchto základních a anamnestických údajích byla matka chlapce. Vyšetření bylo rozvrženo na tři návštěvy. Teprve při poslední návštěvě byla matce a jejímu chlapci poskytnuta vlastní odborná porada při profesní a studijní orientaci dítěte.

II. Anamnestické údaje

Z anamnestických informací jsme od matky získali tyto údaje:

A) O rodinných dispozicích:

- a) Ze strany otce: údajně žádná zátěž, ve škole průměrně prospíval.
- b) Ze strany matky: byla zdráva, ve škole se průměrně učila, rozštěp rtu a patra v rodině bratra matky. Též se zde narodilo dítě bez nosních dírek.
- c) Sourozenci: starší bratr L. (20letý) byl zdravý, učil se průměrně, vyučil se elektromechanikem.

B) Ontogenetický vývoj:

a) prenatální fáze:

Jaroslav byl z druhého těhotenství, které bylo rodiči vítáno, na pohlaví dítěte rodičům nezáleželo.

b) perinatální fáze:

Porod byl normální, v porodnici, poloha plodu normální, nebyl kříšen, hned plakal, porodní hmotnost 3 250 gramů, míru 50 cm. Poporodní žloutenku neměl.

c) postnatální fáze:

Somatický vývoj: byl kojen a dokrmován odstříkaným mlékem (3 měsíce), nemohl pro rozštěp rtu a patra dobře sát, dentice v 5 měsících, zaživacími poruchami netrpěl. Ploché nohy. Slabší tělesná konstituce.

Nemoci, úrazy, operace: pertussis v roce věku, morbilli v 5 letech, otitis 3× v předškolním věku, v 11 letech fraktura LHK, v 7. ročníku hepatitida. Vývojové anomálie: dosud bez známek nástupu puberty (v 15 letech).

d) psychický vývoj:

Psychomotorický: seděl v šesti měsících, chodil ve 13 měsících, čistotu udržoval od 2 let, tělesně slabší, manuálně zručný, grafomotoricky obratný. Výrazový: kolem roku vyslovoval slova, do dvou let začal mluvit ve větách, ale se špatnou výslovností, od 6 a 1/2 roku navštěvoval logopeda, tč. výslovnost relativně dobrá.

Poznávací (kognitivní – senzorka; pozornost, paměť, představivost, myšlení): dobře vidí i slyší, dovede se přiměřeně koncentrovat na práci, distribuci pozornosti má rovněž přiměřenou, paměť má průměrně výkonnou, avšak spíše vizuálního zaměření, v oblasti myšlení se jeví jako bystrý, ve slohu projevuje živou představivost a fantazii, bývá proto ve škole chválen.

Emotivní – zejména temperament; struktura a kvality citů: citově klidný a vyrovnaný, avšak dosti těžce nese i drobné neúspěchy. Obtížně se adaptoval na dietu po prodělaném zánětu jater a na nutnost omezit sportování.

Charakterový (zejména vývoj potřeb, zájmů, postojů, hodnot a mravního vědomí, způsobů a cílů jednání): Chlapec je samostatný, sdílný, má důvěru především k matce, je svědomitý, pečlivý až pedantický, pravdomluvný, spolehlivý, vytrvalý a ctizádostivý.

Matka informuje, že chlapec sbírá nálepky a odznaky, hraje již 6 roků na pianino v hudební škole. Rád kreslí a rekreačně sportuje (lyžuje, bruslí, běhá, plave, hraje kopanou). Je výrazný čtenář, zejména dobrodružné a romantické literatury. Chtěl by studovat na elektrotechnické průmyslovce. Na jeho současnou motivaci má výrazný vliv profese jeho staršího bratra, který je elektromechanikem.

Sociální, zejména adaptace v rodině a v širších skupinách: oblíbený, družný, společenský, přizpůsobený mezi vrstevníky, v rodině i ve škole, submisivní, ne však závislý, adekvátně zařazený v sociálních skupinách svého prostředí.

Vývoj osobnosti (její individuality): harmonický.

Charakteristika osobnosti (z hlediska sociálního okolí): „Skromný, spolehlivý chlapec“.

C) Scholarita:

- a) Mateřská škola: od 3 do 6 let. Adaptace: velmi dobrá, velice rád chodil mezi děti.
- b) Začátek školní docházky: v 7 letech, měl odklad školní docházky pro astenii.
- c) Vývoj prospěchu a adaptace od prvního ročníku: učí se průměrně, až do 7. ročníku chování vždy vzorné.
- d) Zvláštní nezdarý – zejména opakování ročníku: od 7. ročníku se pohoršil v prospěchu v důsledku značné absence (160 hodin) ve vyučování (pro hepatitidu).
- e) Nynější prospěch a chování ve škole: průměrný, na chování chlapce nejsou stížnosti, měl 3. stupeň z chemie. Jeho oblíbeným předmětem je biologie.
- f) Postoje dítěte a jeho rodiny ke škole, zejména vzájemné interpersonální vztahy mezi dítětem a rodiči na jedné straně a učiteli (školou) na druhé straně: matka chodí na třídní schůzky, spoluprací se školou označuje za dobrou.
- g) Jiné okolnosti, jako změna školy apod.: mezi 4. a 5. ročníkem se přestěhovali, proto změnil školu, ale rychle se přizpůsobil novým podmínkám.

D) Prostředí, v němž dítě vyrůstalo (doba i adaptace):

- a) U rodičů: vyrůstal ve vlastní rodině od narození doposud.
- b) V jiné rodinné péči: nebyl.
- c) V kolektivní výchově (v ústavě):
 - a) v kojeneckém ústavě: (s matkou) byl dva měsíce pro potíže s rozštěpem rtu a patra,
 - b) v jeslích denních, týdenních: nebyl,
 - c) v dětském domově aj.: nebyl.
- d) Léčebně byl hospitalizován v 6 měsících pro první operaci rtů, ve dvou letech pro operaci patra.

E) Socio-ekonomické podmínky:

- a) Bytové poměry: rodina bydlí v třípokojovém komfortním družstevním bytě v sídlišti. Vlastní auto a chatu ve vzdálenosti 35 km od bydliště.
- b) Možnosti spánku, rekreace a soukromí dítěte: přiměřené, má vlastní pokoj.
- c) Materiální zajištění rodiny: přiměřené.
- d) Kulturně-sociální úroveň rodiny a náplň volného času, ev. prázdnin: rodina pobývá o prázdninách většinou na své chatě. Chlapec byl jednou na putovním dětském táboře, ale opakovat tento pobyt již nechtěl.
- e) Režim dne, zejména pracovní doba rodičů: otec pracuje na jednu směnu, matka je v domácnosti.
- f) Režim dne, případně týdne, dítěte, zejména pobyt v družině mládeže: chlapec DM nenavštěvuje.
- g) Okruh kontaktů dítěte: rád chodí mezi děti, je společenský, oblíbený, nikdy nemluvil o tom, že by se mu děti pro rozštěp smály.

- h) Náplň volného času dítěte, zejména jeho zájmová činnost: běhá venku, hraje kopanou, hokej, na klavír (spíše zábavnou lehkou hudbu). Čte, někdy jde do kina, má předplatné do divadla, na televizi se skoro nikdy nedívá, chodí brzy spát.
- i) Jiné okolnosti, např. spolubydlíci apod.: nebyly zjištěny.

F) Rodina: její struktura, meziosobní vztahy a výchovné ovzduší:

- a) Složení rodiny: oba rodiče a dva synové.
- b) Význačné rodinné události a změny v průběhu života dítěte: stěhování před pěti lety.
- c) Zdravotní stav rodičů, ev. pěstounů: dobrý.
- d) Osobní vlastnosti rodičů, ev. pěstounů: matka se jeví jako harmonická osobnost působící příznivým dojmem. Otce charakterizuje matka rovněž jako harmonickou osobnost.
- e) Interpersonální vztahy mezi dospělými v rodině jsou klidné a spokojené.
- f) Interpersonální vztahy mezi dospělými a dětmi:
 - vzájemné vztahy mezi rodiči, prarodiči atd. na straně jedné, a dítětem na straně druhé: přiměřená péče, dříve poněkud anxiózní přístupy,
 - vzájemné vztahy mezi rodiči apod. na straně jedné a sourozenci na straně druhé: přiměřené, žádné z dětí údajně není preferováno.
- g) Interpersonální vztahy mezi sourozenci: velmi dobré.
- h) Výchovný režim v rodině: přiměřený, tolerantní výchovný přístup, chlapec je výchovně velmi tvárný; výchova spočívá především na matce.
- i) Jiné psychologicko-pedagogické faktory: 0.

Příznaky psychické tenze, neurotických tendencí a dificity nebyly zjištěny. Matka uvedla v seznamu příznaků psychické tenze pouze občasné bolesti hlavy chlapce v pondělí.

Po takovémto sepsání životní historie sociální pracovníci psycholog stanovil plán postupu dalšího šetření. Upozornili jsme chlapce i matku, že vlastní odbornou poradu jim poskytneme až na závěr šetření. V tomto případě jsme se rozhodli pro tento postup psychologa při první návštěvě:

1. Explorace s chlapcem a doplnění anamnézy s matkou.
2. Ravenovy progresivní matrice.
3. Kresba lidské postavy.
4. Orientační zkouška ortografie.

Ad 1) Během explorační měl chlapec zdrženlivé vystupování na přiměřené společenské úrovni. Adaptace i kontakt měly ascendentní průběh. Během rozhovoru s chlapcem o rodině bylo možno usuzovat na příznivé citové klima s tolerantní výchovou. Pomoc a kontrola rodičů ve školní práci chlapce nebyla nutná, protože byl samostatný a dosahoval ve škole stále dobrých výsledků. Během hovoru o škole bylo možno usoudit na adekvátní vývoj studijních návyků i na dobrou adaptovanost na požadavky školní

kázně. Zajímá ho hlavně oblast biologie, zejména zoologie. Zdá se, že má oblibu v systematickém třídění. Profesionální přání uvádí t. č. shodně jako jeho matka (elektrotechnickou průmyslovou školu). Je patrný vliv bratra na jeho současnou motivaci.

V oblasti sociálních vlastností se jeví jako zařazený, snášenlivý, nemá negativní sociální zkušenosti, údajně byl vždycky akceptován svým okolím.

Ad 2) V Ravenově zkoušce progresivních matric dosáhl IQ 120. Konkrétní výsledek v Ravenově zkoušce:

subtesty:					
Skóre	A	B	C	D	E
Dif.	12	12	11	10	9
	12	12	11	11	8
Odchytky	0	0	0	-1	+1
Celkové skóre:	54				
Trvání testu:	37 minut				
IQ:	120				
Poznámka:	pracoval se zájmem				

Ad 3) Kresba lidské postavy neměla patognomické rysy.

Ad 4) Při orientační zkoušce ortografie nebyly zjištěny příznaky dysortografie. Za čtyři týdny byly psychologem individuálně aplikovány tyto metody.

1. WISC – VS (Wechslerova inteligenční škála pro děti – verbální subtesty)
2. W–M (Woodworth–Mathews)
3. DAT (MR) (Diferential Aptitude Test – Mechanical Reasoning)

Ad 1) Výsledky ve VS WISC měly toto rozložení:

	hrubé skóre	vážené skóre	IQ
vědomosti	18	10	
porozumění	24	19	
aritmetika	14	14	
opakování čísel	11	11	
podobnosti	22	17	
celkem	71		
sk. verbální			126

Vážené skóre a IQ bylo posuzováno podle amerických norem.

Ad 2) V diagnostickém dotazníku Woodworth–Mathews, který jsme aplikovali metodou rozhovoru, jsme nezjistili žádné patognomické tendence (hranice patognomiky v kolonce skóre = 120).

	počet otázek	počet odpovědí	koefficient	skóre
neurotičnost	13	2	28	56
psychastenie	15	1	24	24
schizoidní tendence	12	1	30	30
paranoidní tendence	18	0	20	0
depresivní a hypochondrické tendence	14	0	26	0
impulzivní a záchvatové tendence	14	0	36	0
sklony k instabilitě	7	0	52	0
antisociální sklony	7	1	52	52

Během šetření touto metodou chlapec sdělil, že ho často v pondělí bolívá hlava, což bylo potvrzeno údaji matky.

Ad 3) V DAT měl rovněž v oblasti porozumění mechanickým vztahům lehce nadprůměrný výsledek (80 percentil).

Třetí poslední skupinové šetření (skupina měla 10 osob) a vlastní konzultativní návštěva byla domluvena za 10 dní s tímto plánem:

- 1) IST (Inteligenz – Struktur – Test) Amthauera (ve skupině)
- 2a) Dotazník zájmů o praktické činnosti (Jurčo) ve skupině
- 2b) KT (katalogový test)
- 3) Individuální porada s matkou

Ad 1) V testu struktury inteligence podle Rudolfa Amthauera měl chlapec výsledky:

	HS	VS		HS	VS	IQ
IM	12	118	AK	10	112	
EL	12	117	NU	9	109	
AM	7	103	PL	10	107	
GE	15	114	SP	8	100	
ME	8	103	Celkem	91	116	124

Ad 2) V dotaznících zájmů o praktické činnosti i teoretických zájmů dosáhl chlapec nejvyšších skóre v oblasti techniky.

a) V dotazníku zájmů o praktické činnosti měl tyto výsledky:

Lidé	Chemie	Umění	Technika	Živé organismy
1	1	1	5	2

b) V katalogovém testu (KT) měl tyto výsledky:

Zájmy:			
Pracovní	14	Eroticko-sexuální	9
Intelektuální	17	Společenské	25
Technické	20	Politické	7
Dětské	11	Romantické	23
Tělovýchovné	17	Kulturní	8

Nejfrekventovanější zájmy podle pořadí:

1. Společenské
2. Romantické
3. Technické

Ad 3) Během konzultace matka uvedla, že chlapec změnil své původní studijní přání z elektrotechnické na stavební průmyslovou školu. Bylo dohodnuto, že ho doporučíme na studium střední školy všeobecněji.

Vyžádali jsme si také školní dotazník, který řadu našich zjištění potvrdil. Škola však vyjádřila pochybnosti o tom, zda chlapcovy rozumové schopnosti jsou na takové úrovni, aby mohl být doporučen na gymnázium nebo střední průmyslovou školu.

Pokud jde o chování ve škole (vztah ke školní výuce, oblíbené předměty, chování k učitelům a spolužákům apod.), oznámila škola: chování vzorné, mezi žáky oblíben, veselý, živý, vystupování vůči učitelům bezvadné; oblíbený předmět: tělesná výchova. Chování mimo školu (činnost ve volném čase, oblíbené činnosti, vztah ke kamarádům) bylo hodnoceno jako: velmi slušné, chlapec je společensky založen, má smysl pro humor a vtip. Mezi jeho význačné povahové rysy patří: snaživost, citlivost, vnitřnost, skromnost, kamarádkost. Rodinné prostředí je výborné, rodiče se o dítě pečlivě starají, vliv výchovného působení rodiny na dítě je kladný.

Po zvážení všech informací jsme uzavřeli případ nálezem, který jsme odeslali Ústavu plastické chirurgie a základní škole, kterou chlapec navštěvoval. Nález obsahoval tyto části: jméno a příjmení, datum narození, bydliště, důvod vyšetření.

V osobní anamnéze pre- i perinatální okolnosti normální. Raný vývoj až na dyslalii, jež byla korigována logopedickou péčí, přiměřený. V prvním roce pertuse, v pěti letech spalničky a dvakrát otitida v předškolním věku, v jedenácti letech fraktura levé nohy a v sedmém ročníku hepatitida.

Matka chlapce charakterizuje jako citově vyrovnaného s velmi dobrými pracovními návyky a vysokou aspirační úrovní. Ve skupině vrstevníků není izolován, aktivně se adaptuje. Rodina soudržná a nadprůměrně kvalitní.

Chlapec je mladší ze dvou sourozenců. Ve škole prospívá s vyznamenáním, chování má vzorné. Mezi žáky je oblíbený.

Z vlastního vyšetření:

Spolupracoval, chování odpovídalo věku i situaci. Ve zkouškách výkonnosti mentálních schopností dosáhl vesměs úrovně nadprůměru. Z profilu jednotlivých schopností vystupuje do popředí široký rozsah informací, induktivní

verbální myšlení, zobecňování a vztahová invence v oblasti početní. Výkonnost paměti byla průměrná, pracovní výdrž a schopnost soustředit se je přiměřená. Grafomotorika je bez nápadnosti, manuálně je zručný. Osobnost se vyvíjí harmonicky bez jakýchkoliv potíží ve společenské adaptaci. Struktura zájmů je diferencovaná s dominancí zájmů o technické činnosti. Jako profesní přání uvádí původně studium na střední průmyslové škole elektrotechnické a později na střední průmyslové škole stavební.

Závěry a doporučení:

Diskrepance mezi nadprůměrnou mentální úrovní a průměrným školním prospěchem u společensky aktivně zadaptovaného chlapce s harmonickým vývojem osobnosti. Diferencované zájmy s dominancí zájmů technických. Z hlediska psychologického středoškolské studium technického směru doporučujeme.

Katamnestické údaje:

Chlapec úspěšně vystudoval střední průmyslovou školu stavební a na náš písemný dotaz jsme z podniku, kde získal zaměstnání, obdrželi kladné hodnocení jeho pracovní výkonnosti i začlenění v pracovní skupině.